

คู่มือโครงการตามตัวชี้วัด ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567
โดยใช้งบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ไปพลางก่อน

โครงการพัฒนาศักยภาพกระบวนการผลิตสินค้าเกษตร
กิจกรรม ส่งเสริมการปลูกพืชใช้น้ำน้อยเสริมสร้างรายได้แก่เกษตรกร

1. ความสอดคล้อง

- 1.1 ยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน
- 1.2 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น 3 การเกษตร
- แผนแม่บทย่อย การพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร

2. หลักการและเหตุผล

ในปีการผลิต 2566/67 กระทรวงพาณิชย์ได้กำหนดความต้องการใช้ข้าว เพื่อการส่งออกและบริโภคในประเทศรวม 29.296 ล้านตันข้าวเปลือก คิดเป็นพื้นที่ 63.36 ล้านไร่ และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำหนดเป้าหมายการผลิตข้าว 31.632 ล้านตันข้าวเปลือก คิดเป็นพื้นที่ 68.622 ล้านไร่ มีปริมาณความต้องการใช้และปริมาณผลผลิตเกินความต้องการใช้อยู่ประมาณ 2.34 ล้านตันข้าวเปลือก คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 5.262 ล้านไร่ สถานการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความไม่สมดุลของอุปสงค์และอุปทาน ดังนั้นคณะกรรมการนโยบายบริหารและจัดการข้าว (นบข.) จึงได้กำหนดแผนการผลิตและการตลาดข้าวครบวงจรเพื่อบริหารจัดการสินค้าข้าวให้มีประสิทธิภาพสามารถแข่งขันได้ในตลาดโลกโดยการลดปริมาณข้าวออกสู่ตลาดในรอบการผลิตฤดูนาปรัง สอดคล้องกับยุทธศาสตร์สินค้าข้าวแห่งชาติ เพื่อปฏิรูปภาคการเกษตรตามหลักคิด “ตลาดนำการผลิต” บริหารจัดการผลผลิต ให้มีปริมาณสอดคล้องกับความต้องการของตลาด เพื่อมิให้เกิดปัญหากระทบต่อราคาข้าว ตลอดจนสถานการณ์สภาพอากาศเปลี่ยนแปลงและปัญหาปริมาณน้ำเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอ

กรมส่งเสริมการเกษตรมีบทบาทภารกิจในการส่งเสริมและพัฒนา ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการเกษตร ระบบการผลิต และการบริหารจัดการสินค้าเกษตร โดยสร้างความเข้มแข็งแก่เกษตรกรด้วยการจัดระบบการผลิตพืชในพื้นที่นาข้าว มีเป้าหมายในการลดรอบพื้นที่เพาะปลูกข้าวฤดูนาปรัง และลดความเสี่ยงผลผลิตสินค้าเกษตรเสียหายจากสภาพอากาศแห้งแล้ง ด้วยการจัดกิจกรรมทางเลือกพืชที่เหมาะสมทดแทน โดยบริหารจัดการการตลาดและการผลิตให้สมดุล จะช่วยลดปริมาณข้าวเปลือกออกสู่ตลาดและลดความเสี่ยงในการทำการเกษตรลงได้ กรมส่งเสริมการเกษตรจึงได้ส่งเสริมให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปรัง เข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพกระบวนการผลิตสินค้าเกษตร ปี 2566 กิจกรรมส่งเสริมการปลูกพืชใช้น้ำน้อยเสริมสร้างรายได้แก่เกษตรกร เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชอื่นทดแทนข้าวในฤดูนาปรัง เช่น ถั่วเขียว ถั่วเหลือง พริก แตงโม ข้าวโพดหวาน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และอื่น ๆ ที่มีอายุการเก็บเกี่ยวไม่เกิน 120 วัน ให้เกษตรกรได้เรียนรู้การบริหารจัดการการผลิตพืชทั้งระบบ ตั้งแต่การผลิต คุณภาพผลผลิต และการตลาด ซึ่งจะส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่ม เกิดความมั่นคงและยั่งยืนในอาชีพการเกษตร

3. วัตถุประสงค์

- 3.1 เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรจัดการพื้นที่ด้วยการปลูกพืชใช้น้ำน้อยทดแทนการทำนาปรัง
- 3.2 เพื่อให้เกษตรกรมีองค์ความรู้ในการเพาะปลูกพืชใช้น้ำน้อยทดแทนการทำนาปรัง
- 3.3 เพื่อให้เกษตรกรสามารถบริหารจัดการการผลิตที่สอดคล้องกับตลาดได้

4. เป้าหมาย/สถานที่ดำเนินการ

เกษตรกร รวม 2,317 ราย แบ่งเป็น เกษตรกรต้นแบบ 76 ราย เกษตรกรทั่วไป 2,241 ราย ใน 22 จังหวัด ได้แก่

ภาคเหนือ รวม 12 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร เชียงราย นครสวรรค์ พะเยา พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย อุตรดิตถ์ อุทัยธานี แพร่ ลำปาง และจังหวัดตาก

ภาคกลาง รวม 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดชัยนาท สระบุรี และกรุงเทพมหานคร

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวม 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดศรีสะเกษ สกลนคร อุบลราชธานี และจังหวัดนครพนม

ภาคตะวันออก รวม 1 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา

ภาคตะวันตก รวม 2 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดราชบุรี และจังหวัดเพชรบุรี

คุณสมบัติ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ

1. เป็นเกษตรกรที่ทำนาปรังสามารถใช้รายงานการประชุมของชุมชนรับรองได้ หรือมีประวัติการทำงานนาปรัง
2. มีแหล่งน้ำเพียงพอในการเพาะปลูกพืชใช้น้ำน้อยทดแทนการทำงานนาปรังได้

5. กิจกรรม และวิธีการดำเนินงาน

5.1 แปลงเรียนรู้การปลูกพืชใช้น้ำน้อยเสริมสร้างรายได้แก่เกษตรกร

5.1.1 วัตถุประสงค์การเกษตรปัจจัยการเรียนรู้ (แปลงเรียนรู้ต้นแบบ) การปลูกพืชใช้น้ำน้อย จำนวน 76 ไร่ เป้าหมายจังหวัดที่เข้าร่วมโครงการฯ ปี 2566 รวม 20 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร เชียงราย นครสวรรค์ พะเยา พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย อุตรดิตถ์ อุทัยธานี แพร่ ลำปาง ตาก ชัยนาท สระบุรี กรุงเทพมหานคร ศรีสะเกษ สกลนคร อุบลราชธานี นครพนม และจังหวัดฉะเชิงเทรา รายละเอียดตามภาคผนวก 1

แปลงเรียนรู้ต้นแบบ คือ แปลงที่ดำเนินการมาแล้วตั้งแต่ปี 2563 – 2566 มีผลสำเร็จในการบริหารจัดการพื้นที่ การผลิตพืชใช้น้ำน้อย และเชื่อมโยงตลาด สามารถเป็นจุดเรียนรู้และศึกษาดูงานแก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ และจัดทำแปลงเรียนรู้ในพื้นที่จังหวัดที่เข้าร่วมโครงการฯ ได้

เงื่อนไข การเป็นเกษตรกรทำแปลงเรียนรู้ต้นแบบ

- เป็นเกษตรกรที่ทำแปลงเรียนรู้การปลูกพืชใช้น้ำน้อย และปรับเปลี่ยนไปปลูกพืชอื่นในฤดูต่อไปอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

- แปลงเรียนรู้ต้นแบบจะได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ และทำแปลงเรียนรู้

1) สำนักงานเกษตรจังหวัด/อำเภอ ดำเนินการคัดเลือกแปลงเรียนรู้ต้นแบบจากแปลงเรียนรู้ที่เข้าร่วมโครงการปี 2566

2) สนับสนุนปัจจัยการเรียนรู้ให้เกษตรกรจัดทำแปลงเรียนรู้ต้นแบบ **ระยะเวลาดำเนินการ ตุลาคม 2566 – เมษายน 2567**

3) ส่งเสริมองค์ความรู้ที่เป็นจุดเด่น และให้เกษตรกรวิเคราะห์เปรียบเทียบต้นทุนการผลิตรายได้ ของข้าวนาปี ข้าวนาปรัง และพืชใช้น้ำน้อย

4) เกษตรกรต้องปรับปรุงทะเบียนเกษตรกรปลูกพืชใช้น้ำน้อยตามพื้นที่เพาะปลูกจริง

5) ส่งเสริมใช้เป็นจุดถ่ายทอดความรู้และขยายผลแปลงเรียนรู้ของจังหวัด

5.1.2 วัตถุประสงค์การเกษตรปัจจัยการเรียนรู้ (แปลงเรียนรู้) การปลูกพืชใช้น้ำน้อย จำนวน 2,241 ไร่

1) สำนักงานเกษตรจังหวัด/อำเภอ สนับสนุนปัจจัยการเรียนรู้ให้เกษตรกรจัดทำแปลงเรียนรู้ **ระยะเวลาดำเนินการตุลาคม 2566 – เมษายน 2567**

2) ให้เกษตรกรเกิดการรวมกลุ่มโดยให้มีพื้นที่ (ไร่) ในการจัดทำแปลงเรียนรู้เท่ากับหรือมากกว่าจำนวนเกษตรกร

3) ส่งเสริมการเรียนรู้จากจุดทำแปลงเรียนรู้การปลูกพืชใช้น้ำน้อยในฤดูนาปรัง

4) ส่งเสริมให้เกษตรกรวิเคราะห์เปรียบเทียบต้นทุนการผลิต รายได้ ของข้าวนาปี ข้าวนาปรัง และพืชใช้น้ำน้อย

5) ส่งเสริมให้เกษตรกรปรับปรุงทะเบียนเกษตรกรปลูกพืชใช้น้ำน้อยตามพื้นที่เพาะปลูกจริง

หมายเหตุ : 1. ขอให้จังหวัดดำเนินการจัดทำแบบบันทึกข้อมูลเกษตรกรเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการปลูกพืชหลากหลายฤดูนาปรัง ปี 2567 (รายละเอียดตามภาคผนวก 2) ส่งกลุ่มส่งเสริมระบบการผลิตข้าว สำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร ทาง E-mail : Agriman34@gmail.com **ภายในวันที่ 30 มิถุนายน 2567**

2. เมื่อดำเนินการเสร็จสิ้นตามแผนปฏิบัติงานกิจกรรม/โครงการแล้วให้หน่วยงานผู้ปฏิบัติรายงานผลการปฏิบัติงานและผลการใช้จ่ายงบประมาณในระบบ e-Project กรมส่งเสริมการเกษตรทันที

5.2 เวทีเรียนรู้และศึกษาดูงานการเชื่อมโยงตลาดพืชใช้น้ำน้อย

เกษตรกร 2,317 ราย จำนวน 2 ครั้ง ประเด็น

1) สำนักงานเกษตรจังหวัด/อำเภอ จัดเวทีเรียนรู้และศึกษาดูงาน เชื่อมโยงตลาดสินค้าพืชใช้น้ำน้อยระหว่างเกษตรกรกับผู้ประกอบการ เพื่อให้ได้ข้อมูลความต้องการตลาด ได้แก่ ชนิดพืช ปริมาณ คุณภาพ

2) เรียนรู้ การทำแผนการผลิตที่สอดคล้องกับตลาด ผลสำเร็จของการเพาะปลูกพืชใช้น้ำน้อยในช่วงฤดูทำนาปรังเพื่อประกอบกับผลการเชื่อมโยงตลาด สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการทำแผนการผลิต แผนการตลาด ในรูปแบบกลุ่มและรายบุคคล

หมายเหตุ : เมื่อดำเนินการเสร็จสิ้นตามแผนปฏิบัติงานกิจกรรม/โครงการแล้วให้หน่วยงานผู้ปฏิบัติรายงานผลการปฏิบัติงานและผลการใช้จ่ายงบประมาณในระบบ e-Project กรมส่งเสริมการเกษตรทันที

5.3 สัมมนาเชิงปฏิบัติการแนวทางการเชื่อมโยงตลาดพืชใช้น้ำน้อย

5.3.1 สัมมนาเชิงปฏิบัติการแนวทางการเชื่อมโยงตลาดพืชใช้น้ำน้อย ระดับเขตฯ ดำเนินการโดยสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 1 จังหวัดชัยนาท, สสก.ที่ 2 จังหวัดราชบุรี, สสก.ที่ 3 จังหวัดระยอง, สสก.ที่ 4 จังหวัดขอนแก่น และสสก.ที่ 6 จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีบุคคลเป้าหมายประกอบด้วยตัวแทนเกษตรกร เจ้าหน้าที่รับผิดชอบโครงการระดับเขต จังหวัด อำเภอ และภาคเอกชนแหล่งรับซื้อที่เกี่ยวข้อง รวม 670 ราย

1) จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อหาแนวทางการเชื่อมโยงตลาดสินค้าพืชใช้น้ำน้อย อย่างเป็นรูปธรรม มีความต้องการตลาดที่สอดคล้องกับการผลิตของจังหวัดในพื้นที่

2) ได้ผลการสัมมนาฯ แผนการเชื่อมโยงตลาด กำหนดแหล่งรับซื้อ ชนิดพืช จำนวนผลผลิต พื้นที่เพาะปลูก และเป้าหมายเกษตรกรเข้าร่วมโครงการฯ ในปี 2568

หมายเหตุ : 1. ขอให้สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่รับผิดชอบในแต่ละเขต สรุปผลการสัมมนาฯ แผนการเชื่อมโยงตลาด แหล่งรับซื้อ ชนิดพืช จำนวนผลผลิต พื้นที่เพาะปลูก และเป้าหมายเกษตรกรเข้าร่วมโครงการฯ ในปี 2568 (รายละเอียดตามภาคผนวก 3) ส่งกลุ่มส่งเสริมระบบการผลิตข้าว สำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร ทาง E-mail : Agriman34@gmail.com **หลังดำเนินการเสร็จสิ้นโครงการฯ ไม่เกิน 15 วัน**

2. เมื่อดำเนินการเสร็จสิ้นตามแผนปฏิบัติงานกิจกรรม/โครงการแล้วให้หน่วยงานผู้ปฏิบัติรายงานผลการปฏิบัติงานและผลการใช้จ่ายงบประมาณในระบบ e-Project กรมส่งเสริมการเกษตรทันที

5.4 ธารงค์และประชาสัมพันธ์

5.4.1 สำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตรคัดเลือกจุดจัดงานรณรงค์ประชาสัมพันธ์ ความสำเร็จของโครงการฯ ในพื้นที่ จำนวน 4 จุด จากแปลงเรียนรู้ต้นแบบ 20 จังหวัด โดยดำเนินการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ความสำเร็จในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน ส่งเสริมการปลูกพืชใช้น้ำน้อย เสริมสร้างรายได้แก่เกษตรกร และการขยายผล รวมทั้งปัญหาอุปสรรคที่พบ วางแผน ร่วมกันหาแนวทางแก้ไข ปัญหาอุปสรรค

5.4.2 จังหวัดดำเนินการจัดงานรณรงค์ ในรูปแบบ

- จัดทำแปลงสาธิตการเพาะปลูกพืชใช้น้ำน้อยโดยดำเนินการจัดเตรียมให้มีแปลง

สาธิตในสถานที่จัดงาน

- เสวนาสถานการณ์ที่สอดคล้องกับโครงการ
- นิทรรศการ นำเสนอผลสำเร็จภาพรวมโครงการของจังหวัด
- เวทีนำเสนอผลสำเร็จของเกษตรกรและแปลงเรียนรู้ต้นแบบ

5.4.3 บุคคลเป้าหมาย ได้แก่ เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ เกษตรกรผู้สนใจ และหน่วยงาน

ผู้เกี่ยวข้อง

หมายเหตุ : เมื่อดำเนินการเสร็จสิ้นตามแผนปฏิบัติงานกิจกรรม/โครงการแล้วให้หน่วยงานผู้ปฏิบัติรายงานผลการปฏิบัติงานและผลการใช้จ่ายงบประมาณในระบบ e-Project กรมส่งเสริมการเกษตรทันที

5.5 สื่อประชาสัมพันธ์ และคำแนะนำ

5.5.1 คำแนะนำความรู้พืชใช้น้ำน้อย

สำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร จัดทำคำแนะนำความรู้ส่งเสริมการปลูกพืช ใช้น้ำน้อยเสริมสร้างรายได้แก่เกษตรกร ปี 2567

5.5.2 คำแนะนำความรู้พืชใช้น้ำน้อยสร้างการรับรู้ (ส่วนกลาง/เขต/ จังหวัด)

จัดทำสื่อที่สามารถใช้แสดงในงานประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้ เช่น คลินิกเกษตร เคลื่อนที่ และงานนิทรรศการต่าง ๆ ในพื้นที่ เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้ให้เกษตรกร และผู้เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญของการบริหารจัดการพื้นที่เพาะปลูกพืชใช้น้ำน้อยทดแทนการทำนาปรัง

5.5.3 ทำเนียบแปลงเรียนรู้ต้นแบบ

สำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร จัดทำทำเนียบแปลงเรียนรู้พืชใช้น้ำน้อย เสริมสร้างรายได้แก่เกษตรกร ปี 2567

หมายเหตุ : เมื่อดำเนินการเสร็จสิ้นตามแผนปฏิบัติงานกิจกรรม/โครงการแล้วให้หน่วยงานผู้ปฏิบัติรายงานผลการปฏิบัติงานและผลการใช้จ่ายงบประมาณในระบบ e-Project กรมส่งเสริมการเกษตรทันที

5.6 ติดตามให้คำแนะนำ

5.6.1 ติดตามประเมินผลการดำเนินงานแปลงเรียนรู้ (เขต/จังหวัด/อำเภอ)

1) ติดตามประเมินผลการดำเนินงานแปลงเรียนรู้ (แปลงต้นแบบและแปลงเรียนรู้) สำนักงานเกษตรจังหวัดและอำเภอ ติดตามประเมินผลแปลงเรียนรู้ โดยจะประเมินศักยภาพและความเหมาะสมในการปลูกพืชใช้น้ำน้อยทดแทนการทำนาปรังตามเกณฑ์ที่กำหนด (ตามภาคผนวกที่ 3) แบบ ประเมินแปลงเรียนรู้ แบ่งกลุ่มในการจำแนก ดังนี้

- จำแนกเกษตรกร/แปลงเรียนรู้ต้นแบบและเรียนรู้ที่ปรับเปลี่ยนกิจกรรมไปปลูกพืช ใช้น้ำน้อยแทนการทำนาปรังอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องทุกปี เพื่อนำไปสู่พัฒนาการผลิตสินค้าให้มี ประสิทธิภาพ

- จำแนกเกษตรกร/แปลงเรียนรู้ต้นแบบและเรียนรู้ ที่ยังไม่ปรับเปลี่ยนไปปลูกพืชใช้ น้ำน้อยอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาการปรับเปลี่ยนต่อไป

เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในการวางแผนการผลิตที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ตลอดจนบริการจัดการพื้นที่เพาะปลูกพืชใช้น้ำน้อยทดแทนการทำนาปรังได้ สร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรได้

10. การประเมินผลโครงการ

10.1 ตัวชี้วัด

10.1.1 เกษตรกรต้นแบบ 76 ราย จัดทำแปลงเรียนรู้ต้นแบบ 76 ไร่

10.1.2 เกษตรกร 2,241 ราย จัดทำแปลงเรียนรู้ 2,241 ไร่

10.1.3 เกษตรกรร้อยละ 60 ที่เข้าร่วมโครงการฯ มีรายได้เพิ่มขึ้น

10.2 วิธีการประเมินผลโครงการฯ

10.2.1 ผ่านระบบ e-Project

10.2.2 ผ่านการวิเคราะห์ผลแบบเกษตรกรมีส่วนร่วม

10.3 ระยะเวลาการติดตามประเมินผล

10.3.1 เดือนตุลาคม 2566 – กันยายน 2567

11. หน่วยงาน/ผู้รับผิดชอบ

สำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร

1. ชื่อ นางสาวอำพร เนติ

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมระบบการผลิตข้าว

โทรศัพท์ 0 2940 6100

E-mail: Agriman34@gmail.com

2. ชื่อ นางณิศรา สามบุญศรี

ตำแหน่ง นักวิชาการเกษตรชำนาญการ

โทรศัพท์ 0 2940 6100

E-mail: Agriman34@gmail.com

3. ชื่อ นางสาวนภาพร ตระการตาทิพย์

ตำแหน่ง นักวิชาการเกษตรปฏิบัติการ

โทรศัพท์ 0 2940 6100

E-mail: Agriman34@gmail.com

ภาคผนวก

- ภาคผนวก 1 เป้าหมายแปลงเรียนรู้ต้นแบบ/แปลงเรียนรู้
- ภาคผนวก 2 แบบบันทึกข้อมูลเกษตรกรเข้าร่วมโครงการฯ
- ภาคผนวก 3 แบบรายงานการสัมมนาฯ
- ภาคผนวก 4 แบบประเมินแปลงเรียนรู้(แปลงต้นแบบ/แปลงเรียนรู้)
- ภาคผนวก 5 แบบรายงานผลการประเมินแปลงเรียนรู้
- ภาคผนวก 6 คู่มือโครงการฯ (file word)